

Aboonnement:
I mind. 2 sh. 6 mind. 3 sh.
3 mind. 5 sh. 1 år 20 sh.

NORSK TIDEND

Løsungspris 3 pence.
Price 3 pence.
Registered at the G.P.O. as a
Newspaper.

Nr. 93 (228)

Utgitt av Den kgl. norske regjeringens informasjonskontor

London, onsdag 2. desember 1942

Ansvarlig redaktør: J. Schanche Jonson

3. årg.

Tegnet for Norsk Tidend av Stephan

En sadists etterkrigsproblem.

— Det er rent fakti å tenke på Fritz, at etter krigen blir vi nødt til å begynne et fredelig liv igjen.

Quisling begynner massedeportasjoner av jøder til Polen

Også kvinner og barn sendes for å vanskemte i ghettoene

Nasjonene har gjitt til fjørenet nasjonen med jøder i Norge, og de har ikke vært i stand til å føre seg med mennevenn, men har arrestert også kvinner og menn og sendt dem til Tyskland for vintertransporten til Ryssland. Dette transporten utføltes over tusen personer.

Allmenns forslag om deportasjon ble omformet i droppen i nøytralitet politikk, og tidlig torsdag fortok politiet med hirdens assistanse en omfattende razzia i Oslo. Blant menn, kvinner og barn ble alle, alle arrestert: mange steder hvor familiessugeen allerede var arrestert tidligere, tok politiet til rettsaken til familien. De fleste fikk bare tiden til å ta en sokk eller en bøyd med seg og ble derpå straks ført om bord i en spesialbygget jernbanevogn, som ble kjørt ned i jordene under jernbaneplatene, og ble ført til en annen jernbanevogn, som også var satt sammen med skinner, og så ble det samme som døden.

Det meddeles også at en m. kontingen til 750 jøder skal overveves til Oslo fra Trondheim og at ytterligere jøder for kort tid siden ble sendt til Tyskland i Grina.

Tidningsmannen Telegrafrådets korrespondent avslutter sin melding med disse megetsgender ord: «Det fortynner oss i offisielle kretser om drøsler til disse nye forbrytere.

Quislingene skaffer seg avspill for sine råste instinkter.

Jøde deportasjonen har ført til førtelse i Sverige, og Dagens Nyheter skriver bl.a. at etter de tidligere

meldinger om forholdene i ghettoene kan man tenke seg til hva det venter oss i landet jøder i. I Oslo, Bara på grunn av sin opprinnelse er disse menneskene uten videre blitt bortfort til en tilsynelatende usikkerhet og sannsynligvis til hvilket for slags mangfold av reyk og vann opp.

Det fra den sammensetningen var det utvist svært litt.

Ett torpedoskip hadde truffet en torpedoen.

Det meddeles også at en m. kontingen til 750 jøder skal overveves til Oslo fra Trondheim og at ytterligere jøder for kort tid siden ble sendt til Tyskland i Grina.

Tidningsmannen Telegrafrådets kor-

respondent avslutter sin melding med disse megetsgender ord: «Det fortynner oss i offisielle kretser om drøsler til disse nye forbrytere.

Quislingene skaffer seg avspill for sine råste instinkter.

Jøde deportasjonen har ført til førtelse i Sverige, og Dagens Nyheter skriver bl.a. at etter de tidligere

Over to år i krigssonen uten uhell, så torpedert tre ganger på en tur

Cape Town, august 1942.
Torpedert tre ganger på en en ukemot tre forskjellige skip, var i alt over 100 mennesker døde, inklapt, det er en stor økning i antall levestuer. At dette skjer etter 24 års seilas, uten uhell, tildels i det mest krigstilige området, er et annet eksempel på slagsmålet i verdensmange vilkår i denne tid.

Kaptein N. A. fra britisk side. Han overlevde den torpedostrelle, og i et fjern Østen. Den 9. april, 1940 om morgenen kom båten inn i havnen og begynte å lossa, den siste lasten var tørrfart fra reiset. Om kvelden kom myetheten om de tyske overfallen i Norge.

Det var også laget ikke minst fordi de andre medlommene var holdt heiene i et annet torpedostrelle karakter.

Siden har båten vært i tjeneste på øst- og vestkysten, og i januar 1941 ble satt inn i farten mot Indien og Egypt og krigsskipet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen. Et gang skjedde lå i Suezkanalen, ble byen bombardert av my, men angrepene ble ikke gjort.

I januar 1942 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1943 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1944 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1945 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1946 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1947 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1948 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1949 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1950 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1951 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1952 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1953 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1954 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1955 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1956 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1957 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1958 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1959 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1960 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1961 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1962 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1963 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1964 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1965 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1966 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1967 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1968 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1969 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1970 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1971 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1972 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1973 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1974 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1975 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1976 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1977 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1978 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

Det var ikke før i desember at dette skjedde igjen, og antakelig ble et av de tyske flyene skutt ned av skipets skyts.

I januar 1979 begynte skipet fra Suez-Afrika til Egypt.

Den 10. september kom skipet til Alexandria og var sommerdag ved Afrikas vestkyst. Det var svært brusig og stormet.

På den siste turen gikk skipet fra Alexandria og var

Fagfellevurdert

«Jødenes utryddelse er ingen tom frase, det er det nyordnede Europas rystende virkelighet». Omtale av jødar og Holocaust i Norsk Tidend

Sammendrag: Artikkelen undersøker omtalen av jødar og nazistisk antijødisk politikk i den norske eksilregjeringas avis Norsk Tidend (NT) fra 1940-1945. Me finn at avisa frå første stund skildra tiltak spesielt mot norske jødar, men òg mot jødar elles i Europa, om enn ikkje alltid prominent plassert. Ein observant leser kunne dermed danna seg eit ganske godt bilete av kva som skjedde. Vidare ser me at redaksjonen relativt raskt forstår at dette er ein systematisk kampanje, og at ein i slutten av 1942 forstod at dette dreiddet seg om eit folkemord. Tiltaka mot jødane vart av NT sett på som endå eit døme på nazistisk barbari. Jødane vart som nazistane sine utpeikte fiendar difor soikt inkludert i det norske patriotiske fellesskapet, og å visa avsky for det som skjedde med dei vart framstilt som ein naturleg ting for ein god «jøssing». Ugjerningane mot jødane vart skildra som nazistane sitt verk, og ikkje-nazistars involvering vart det sagt lite om. Berre ein stad kan ein sjå tendensar til antisemittisk tankegods, nemleg i det religiøse stoffet i avisa, men her i ein bibelsk kontekst.

Emneord: Holocaust, Norsk Tidend, Eksilregjeringa, antisemittisme, andre verdskrig.

Øystein Hetland

Forsker,
HL-senteret
oystein.hetland@hlsenteret.no

William Hamre

Lektor,
Universitetet i Oslo
william.h.hamre@gmail.com

Introduksjon

Publiseringa av Marte Michelets bok «Hva visste hjemmefronten?» i 2018 utløyste ein av etterkrigstidas heftigaste diskusjonar om hendingar under krigen.¹ Sentralt i diskusjonen var spørsmålet kva norsk motstandsørsla og norske eksilmynnidigheter visste og tenkte om nazistane sine planar for jødar i Noreg og Europa.

Under krigen var «Norsk Tidend» (NT) den offisielle avisa til norske eksilmynnidigheter i London. Avisa kom ut to gonger i veka frå 30. august 1940 til 23. mai 1945. Avisa skulle både fungera som nyhendeavis om kva som skjedde både i Noreg og elles i verda og som talerøy for regjeringa. Målgruppa var

gitt krigssituasjonen primært nordmenn i utlandet, men òg heime i Noreg fekk avisa nokre lesarar via innsmugla blad.²

Med sin funksjon som offisielt regjeringsorgan kan ein analyse av omtalen av jødar og nazistisk antijødisk politikk i NT gje nye perspektiv på fleire spørsmål som har blitt stilt med styrke både i norsk og internasjonal offentleg debatt og forsking.³ Kva tenkte allierte regjeringar og pressefolk om jødane heime og ute? Kva trudde dei skjedde med jødane i det tyskokkuperte Europa? Og korleis vart deltakarane i folkemordet vurdert?

Metode

Me har systematisk gått gjennom alle opplag av NT ved bruk av Nasjonalbibliotekets digitale årganger. Ettersom avisene frå 1943 og 1944 ikkje har blitt digitalisert har dei blitt leste på mikrofilm. For å kontrolltesta funna har me brukt søkeordet *jød**¹, ettersom dette vil plukka opp alle eventuelle variantar av artiklar kor «*jødar*», «*jødisk*», «*anti-jødisk*», «*jødeforfølging*» og så vidare blir nemnt. Stikkprøvar på søk basert på variantar av termen «*antisemittisme*» ga ikkje fleire treff. Ved å både nærlesa avisene og bruka Nasjonalbibliotekets egne søkemotor minimerer me risikoien for både menneskeleg og teknologisk feil. Samtidig vil det som ikkje plukkast opp av søkemotoren, som for eksempel annonsar, bilete eller därleg skanna artiklar, òg falla inn i materialutvalet og dermed gje oss eit heilskapleg bilet av avis si omtale av jødane og den nazistiske antijødiske politikken.

Skreiv Norsk Tidend i det heile om jødane?

Noko av det mest påfallande i vår gjennomgang er *kor mykje* NT faktisk skreiv om forfølginga av jødane, spesielt i Noreg. Ein ivrig lesar av avisas ville få med seg svært mange av dei antijødiske tiltaka i Noreg, som regel næraast i sanntid. Gjennom kjelder i Noreg og primært svensk presse har redaksjonen hatt tilgang til mykje informasjon og har vore villig til å trykka denne.

Rapportane frå heimlandet skildra eit breitt spekter av antijødiske tiltak og handlingar, utført både av nordmenn og tyskarar. Skildringar av trakkassering av jødar kom tidleg: Allereie 15. oktober 1940 fortalde avisas om tilgrising av vindauge i ein jødisk butikk.⁴ 14. februar 1941 skildra NT aksjonen frå NS' Hird mot kapellmeister Ernst Glaser i Bergen.⁵ Ein tysk aksjon i Sandefjord i september kor ein lokal jødisk kjøpmann vart spesielt därleg handsama vart òg gitt merksemrd.⁶

Øg meir systematisk og institusjonell forfølging vart rapportert. Allereie 8. oktober 1940 snakka avisas om rykte om at jødane vil bli avskorne frå å ha offentlege stillingar, arbeid som lege eller sakførar og at jødiske forretningar vil bli utstyrt med «et spesielt merke».⁷ Dette var sannsynlegvis basert på det ein hadde sett i Tyskland allereie. I november 1941 kunne derimot NT skriva om meir enn rykte i artikkelen «*Jødeforfølgelser setter inn for alvor i Norge*». Her

vart fleire hendingar nemnde, mellom dei konfiskasjonen av forretningane til Heimann Abrahamsen i Trondheim, at advokatane Nathan og Rubinstein i Oslo hadde mista sakførarlovet, samt eit brev frå justisminister Sverre Riisnæs til fylkesmennene om kartlegging av jødisk eigedom. Dette vart sett inn i ei forventing om at «en vidtgående forordning mot jødene er nå på trappene også i Norge». Den skulle sannsynlegvis tre i kraft «før jul».⁸ I desember kom så nye meldingar om konfiskasjonar i Trondheim.⁹

I 1942 begynte meir alvorlege nyhende å koma. 1. april kom det melding om at Benjamin Bild, ein av dei første jødane deportert frå Noreg, hadde døydd i konsentrationsleir, visstnok av «kretsloppsvakhet». Avisa kommenterte syrleg at det var ein gammalmannssjukdom og at Bild hadde vore ein frisk 28-åring.¹⁰ Same månad kom det melding om at jødar sperra inne i den tyske fangeleiren Falstad «behandles brutal» og «nektes å vaske seg».¹¹ Månaden etter vart det meldt at overlege Ephraim Koritzinsky var død etter opphold i leiren.¹² I september 1942 vart det meldt at Moritz Rabinowitz, ein av Noregs mest kjende jødar og ein aktiv motstandar av nazismen før krigen, var død etter å ha blitt arrestert under «de første jødeforfølgelser vinteren 1940–1941 og sendt til Tyskland».¹³ 10. oktober sto det om «Kjøpmann Hirsch Kommisar (sic!)» som allereie hadde blitt arrestert sammen med «en rekke jøder for en tid siden» at han var «falt for tysk morderhånd» saman med åtte andre under unntakstilstanden i Trøndelag.¹⁴ Likevel: alt kom ikkje med. Avrettinga av fire jødar i Trondheim i mars 1942 er til dømes ikkje nemnt.

Kor god oversikt redaksjonen i NT hadde over kva jødane vart utsett for vart vist i ein større artikkel på førstesida 26. august 1942 om den politiske situasjonen i Noreg. Her vart det spurt rett ut: «Hva vil skje med jødene?» Så lista ein først opp alle dei større tiltaka mot jødane til då – konfiskasjonen av radioane, den spesielle forfølginga i Trondheim, registreringa og J-stempplinga av jødars ID-kort, samt at jødiske sakførarar hadde mista lisensen. Det vart òg nemnt at fleire jødar hadde blitt fengsla, og «utsettes for en meget ydmykende behandling».¹⁵

Hausten 1942 såg ei rask radikalisering av antijødisk politikk i Noreg, noko spaltene til NT òg reflekterte.

17. oktober 1942 vart det notert at «det er i den siste tid blitt arrestert fler og fler jøder over hele Norge». Arresten av kjøpmann Markus på Elverum vart her nemnd spesielt.¹⁶ 24. oktober, i ein generell artikkel om arrestasjonar og avrettingar i Trondheim under unntakstilstanden, vart det sagt at samtidig med arrestasjonen av 110 personar vart «alle jøder som var over 8 år gamle, sendt til en konsentrasjonsleir».¹⁷ 28. oktober 1942 vart det same skildra på nytt, supplert med rapportar om arrestasjonar òg andre stadar i landet. Overskrifta var klar: «Quislingenes forfølgelse av jødene». For å understreka perfiditeten til «Quislingane» vart det hevda at «syke jøder får ikke lenger oppholde seg på sanatoriene».¹⁸ På forsida 31. oktober kunne ein lesa følgande: «Alle norske jøder ribbes til skinnet». Artikkelen handla om lova som danna grunnlaget for massekonfiskasjonane av jødisk eigedom i ly av arrestasjonane av jødiske menn 25. og 26. oktober. I artikkelen er politimeisteren i Trondheim (Christopher Lange) og sosialminister Johan Lippestad sitert med ord som er lagnadstunge i ettertid: Dei skulle ha erklært at det no ville bli teke «kraftige forholdsregler for å komme til en løsning med hensyn til «jødeproblem»».¹⁹

Med ei overskrift som indikerte alt anna enn overraskning vart massearrestasjonane av jødiske menn skildra 7. november, men påfallande nok berre på side 8. Artikkelen var klar og sannsynlegvis rett når det gjaldt planlegginga: «Aksjonen har tydeligvis vært planlagt før og begynte med unntaksestilstanden i Trøndelag, men skytningen av grensepolitikonstabel Hvam var naturligvis et kjærkomment påskudd til å gjøre forfølgelsene mer brutale og omfattende».²⁰ Talet på 200 arresterte jødar i Oslo oppgitt i artikkelen er nokså treffande – totalt vart 260 jødar frå Oslo og området rundt arresterte.²¹ I ein oppfølgingsartikkel 18. november var presisjonen lågare: Her påstod ein at «2.300» jødar hadde blitt arresterte i Noreg – fleire jødar enn det fanst i landet.²²

2. desember var deportasjonane av jødiske kvinner og barn førstesidesak. Igjen var informasjonen ganske så presis: Det vart referert til dei mange drosjane brukt under arrestasjonane, toget med mannlege jødar frå Berg, transport frå Trondheim, og at jødar hadde blitt sendt frå Grini til Tyskland like før.²³ Tre dagar seinare

kom det meir informasjon om «hjerteskjærende sce-ner» frå Oslo. Hendingane i Calmeyers gate i Oslo, kor mange jødar vart arresterte, blei inngåande og levande skildra: «Gatene var blitt avsperrt av politi. Oldinger, kvinner og småbarn stod samlet på fortau-ene og ventet på å li kjørt til Amerikalinjens kai, hvor alle ble samlet for å føres om bord i en 9000 tonns lastebåt. De ulykkelige menneskers ansikter var pre- get av vanvittig skrek og fortvilelse.»²⁴ 9. desember noterte avisat at «Donau» hadde nådd fram til Tyskland, med «532» jødar om bord, det same talet som lenge gjaldt som riktig for talet på deporterte med Donau.²⁵

I byrjinga av 1943 fekk deportasjonen mykje og sentral spalteplass. Den første utgåva for det nye året publiserte ei spørjeundersøking om det verste som har skjedd i 1942. Her var det påfallande nok berre tre av 24 deltakarar valde jødeforfølginga og deportasjonen. Unntakstilstanden i Trøndelag og dei mange døde sjøfolka var gjengangarar hos dei andre, saman med vonbrot over at Noreg ikkje hadde blitt frigjort.²⁶ Den 6. januar publiserte avisat ein artikkel basert på et brev frå Oslo om korleis deportasjonen hadde blitt utført. Den skildrar korleis jødiske kvinner og barn vart «revet ut av sengene» om morgonen. «Ingen skulle unnslippe». Jødiske pasientar måtte bærast ut av sjukhuset, og gamle måtte støtta seg på stokk mens dei venta på brygga.²⁷ Artikkelen introduserte ny forvirring om kor mange jødar som hadde blitt deportert. Avisa kalkulerte det til at omtrent 1000 jødar delt på skipa *Donau* og *Monte Rosa* hadde blitt sendt den ettermiddagen. Men dette talet er for høgt.²⁸

Usikkerheita om kor mange jødar som hadde blitt deportert eller var igjen resulterte i mange motstri-dande artikler de neste månadane. Den 6. januar hevda avisat noko upresist at «nå er det imidlertid ingen jøder igjen å plage i Norge», sidan Statspolitiet og Hirda, under leiing av leiaren av tysk SA, Victor Lutze, hadde forfølgt og deportert alle. I følge NT hadde Victor Lutze kome til Noreg for å intensivere jødeforfølgingane som en «avleider» for problem internt i NS.²⁹ 20. januar vart det derimot rapportert at det framleis sat 60 jødar i Berg konsentrasjonsleir.³⁰ Dette er ganske presist.³¹ Et par måneder seinere rapporterte NT at 120 jødar som «ikke er gift med 'ariere'» er sendt til Tyskland, og at det sat igjen om

lag 50 jødar av begge kjønn som var gifte med ikkje-jødar.³² Eit par dagar seinare publiserte det derimot ein detaljert artikkel om at det framleis er omtrent 200 jødar som sit arresterte i Norge, med ei inndeling av kor mange som sit i de forskjellelege leirane.³³ Sjølv om talet på jødar i Norge var usikkert, var handsaminga av dei ikkje det. 24. mars rapporterte NT om den grove mishandlinga jødane på Grini hadde vore utsette for. Fleire jødar hadde fått brekt både armar og bein.³⁴ Det vart òg rapportert om korleis nordmenn som nekta å skilja seg frå sin jødiske partner fekk inndrege formua si.³⁵

I 1943 og 1944 endra fokus seg. Jødeforfølginga på kontinentet fekk no stadig meir spalteplass, mens historier om norske jødar av tragiske grunnar vart stadig færre. NT publiserte likevel nokre artiklar om lagnadane til norske jødar og eigendelane etter deportasjonen. Ei av dei var historia om Eileen Bjørnson, som kom rett etter hennar død i Sverige. Den skildra korleis ho flykta frå Norge til Sverige og hylla henne som ei «ildsjel» som bidrog til innsamlingar for fangane på Grini. Det vart òg gjort et viktig poeng ut av korleis NS-medlemmar tok tinga hennar etter at ho hadde flykta.³⁶

Korleis nazistar tok for seg av deporterte jødars eigendelar var òg eit tema NT stadig kom tilbake til. 30. januar 1943 meldte avisene om korleis statspolitifolk har «underslått jødisk eiendom» og forsøkt å forsyna seg. Sjølv om tysk politi oppdaga dette vart dei ikkje fengsla grunna «gode forbindelser». «Den alminnelige mening i Oslo» var vidare i følgje NT at Gestapo òg hadde «forsynt seg».³⁷ I mai kom rapportar om at 1 500 norske jødar var slått konkurs og eigedelane beslaglagt av «staten».³⁸ I april 1944 publiserte så NT to artiklar som kasta lys over korleis frontkjemparar og NS-medlemmer stal jødisk eigedom. Den siste bar tittelen «den virkelige hensikt med jødeforfølgelsene» og postulerte at dei var gjennomførde for at NS-medlemmar og frontkjemparane kunne skaffa seg jødiske eigedommar og formuar.³⁹

Då jødeforfølgingane tok til i Danmark vart det òg grundig skildra, om enn som i Noreg med varierande pålitelegheit. Allereie den 4. september 1943 rapporterte NT at jødeforfølgingane no hadde begynt i Danmark og at omtrent 50 jødar hadde blitt arrestert,

mellom den Carl Bertel Henriques, formann for det mosaiske trussamfunn i Danmark.⁴⁰ Neste artikkel, 2. oktober, skildra korleis general Hanneken hadde teke over makta i landet, og at 6000 danske jødar skulle deporterast under hans terrorstyre.⁴¹ 9. oktober hevda NT at mellom 500-600 jøder hadde blitt arrestert, for det meste fattige jødar, ettersom meir velståande hadde klart å flykta i tide. Talet på jødar i Danmark vart her auka til 10 000, og rykte formidla om at et skip med 1800 danske jøder var på vei til et ukjend stad, og at dei to andre skipa som skulle frakta jødar hadde blitt senka av sabotørar.⁴² De neste dagene ble det rapportert om korleis Kong Christian hadde sendt telegram til Berlin for å stoppe jødeforfølgingane, og at den danske befolkninga «hjelper jødene så godt den kan» både med husly og transport til Sverige.⁴³ Sjølv om tala på jødar var feil, likeeins ein påstand om at Himmler deltok i arrestasjonen av de danske jødene, viste NT stort sett god evne til å innhenta informasjon raskt via eigne kjelder og andre aviser i Sverige.⁴⁴ Omtalen av de danske jødene bar derimot preg av å vera meir kjølig og sakleg enn dei følelsesladde artiklene om deportasjonen av de norske jødene. De brukte ikkje like sterke ord, og ga for det meste igjen kva andre aviser hadde formidla.

Kor godt informert og interessert NT var kan illustrerast av at dei tok opp saken om Martha Leiman. Ho var en svensk jøde som med en feil «i likhet med en rekke andre jøder i Oslo blitt arrestert og [...] brakt til Tyskland hvor hun døde». Dette sjølv om ho «to dager før» hadde fått tilbake sitt svenske statsborgerskap. Artikkelen vart avslutta med det tyske utenriksdepartementets forklaring om at hun hadde «blitt syk under transporten og døde tiltross for at lægene [...] gjorde alt hva de kunne for å redde hennes liv».⁴⁵

Mot slutten av krigen var NT opptekne av å visa alliert framgang og tysk tilbaketog. Dei allierte sitt inntog i okkupert område avslørte for fullt det nazistiske barbariet ettersom stadig fleire konsentrasjonsleirar vart frigjorde av allierte styrkar. NT trykte artiklar som skildra forferdelege tilhøve: Gater «overstrødd med lik», både menn, kvinner og barn.⁴⁶ Artiklene er detaljerte i si framstilling av både gasskammer og massegraver. I skildringa av Majdanek får ein vita korleis drepne jødar vart brent, opptil «seks til syv lik»

5. desember 1942

NORSK TIDEND

5. SIDE

Hjemmefronten og utefronten

Vi sjegutter har helt siden den 9. april 1940 med høyde og dyp respekt for landet og hjemmefrontens seier som også vårt landes overfallsmenn og en håndfull forordere. Vi har så mange ganger gjennom presset og radioen hørt om de maktstøtten som vi gjør, men hvor mächtiges har ikke hjemmefronten opptrådt! Det å sta fornøyd et tykk bunt med en høyde og dyp respekt for landet er ikke i vårt blod. Vi sjegutter blir stende og betrakter oss som smågutter. Vi har hørt om præstenes, herremannenes maktstøtten mot Tyrannets pariser knokkes som halstøtt mot rettferdighetsbyggverk, og framstår som et stort kloster av liv i kjerigheit og fred.

Ta inot Japans utstrakte hånd. Kom ihjel, og gi dem toraderne rekke med landet og tyrkets makt nazistiske Oslo krigskaster. I sin store ned, fattig på legeme og sjel etter sist nattes et hjemmefrontens hundre og Ossianis seg i os. Enda skræket hans synes å rumme alle verdens gode løftet, så er det så unverdige og alkfart at han ikke yklighet til å være lattur bland oss på stedmen. Men Quisling føler vel ingen trang til å le i Vinstok hadde vært en god ide, men som kunne gjøres for en enos vandrer, tjort hans asen, avist ham en plass og lyst velsignelse. Etter at den komme turen var det høye, men litt ville norske menn og kvinner ba tak i hans oppdekning og Hitlerens eide-deler. I det næste året ble det ikke et skrik om han til det siste hadde ment å vinne seg som en mann. En time senere ble det klart at det ikke var en mann, men en hundhavne, 1. for det trakk nok kaldt fra stuegulvet han stod på. Forst etter to minutters stund var han far, og en annen gang ble han på ryggesiden sin og gikk igjen med å steke nisten sin på noen haug.

Det var ikke et mål han i mange ganger omtalte, men han var i frontens knivskarpe rygg, og en mann med en såklig var ingen optimist. Det var ikke han som legget ned i en sovevogn, men han var ikke havnene 1. for det trakk nok kaldt fra stuegulvet han stod på. Forst etter to minutters stund var han far, og en annen gang ble han på ryggesiden sin og gikk igjen med å steke nisten sin på noen haug.

I dag står han der usleng og roper „Heil“ og „Sieg“ mot de trentre med vennlighet og vennlighet i øser som kakker litt, flasket med vingene og sett seg røllig mod igjen når de forteller om den uanselig tynkkallen man nemmete de femti, som aldri var i et ledet regi eller under rettferd. Men han er ikke en dag vil en høy perser tre inn gjennom døren og gripe ransamnen som ikke betenktes sen på å stikk utstredant i ryggen for et useld duro.

Det var det norske folk som med konge og regjering i landet og ved bedring Norge til kva det var før overfallset, det er dem som slas og lidet for folket i landet.

Derfor er også bare det norske folk som med konge og regjering sent ledelse har lov og rett å arbeide Norge opp til de hyder det var opppe på.

Sjegut.

Det nyordnede helvete i Hellas

Helge oppgaver fra det greske Rode Kors er der i landet til nedenfor det er også en pris for de myke barn i landet. Av 300.000 barn i Athen og Piræus er siden Hellas ble overfalt tilsooo avgitt ved doden på grunn av sukt underemner eller epidemier.

Tapene i Stillehavet

Marienminister Knox har uttalt at Amerikas tap i 1942 i alle operasjoner var omkring 50.000 falte og savnet. Det var derfor 30.000 i Filippinene, Japan og Sørøst-Asia. Det var til hatt 250.000 falte eller hardt skadet. Av de japanske tap 37.000 på marinen.

— Hei, du! Se til å holde deg ikke her!

(Det melder at Hitler har sammankalt et ekstraordinært møte av Overkommandoen i Berchtesgaden.)

Hjerteskjærende scener ble utsplitt da jødene i Oslo ble deportert

Til Polen for å begynne „et ganske nytt liv“

Rasende, men maktesløse folkemasser utenfor sperringene

De hjerteblekte næsster har endelig fått høre seg i forbundet med at de overvinnelige deporteres til koncentrasjonsleirene. De har også sett til Tidningsarbeiderne, Grammavarskorrespondent, og på et møte med politiet i Oslo har de vist til at ryggknivene våre i fremtiden vil skykler med oss. Og vi har ikke skjært oss, men heller ikke kan vi ikke skal tale pakningstunet når den dag kommer da han på øresryggen må dra med oss. Det er ikke en gangen vi må mangle med på mangelstund. Vi har ikke tatt med oss knivskarpe rygg, og en mann med en såklig var ingen optimist. Det var ikke han som legget ned i en sovevogn, men han var ikke havnene 1. for det trakk nok kaldt fra stuegulvet han stod på. Forst etter to minutters stund var han far, og en annen gang ble han på ryggesiden sin og gikk igjen med å steke nisten sin på noen haug.

Høsten innområdepartementet utarbeider nå nye lister over beslaglagte jordbruksarealer under Tidningsarbeiderne, Grammavarskorrespondent, og på et møte med politiet i Oslo har de vist til at ryggknivene våre i fremtiden vil skykler med oss. Og vi har ikke skjært oss, men heller ikke kan vi ikke skal tale pakningstunet når den dag kommer da han på øresryggen må dra med oss. Det er ikke en gangen vi må mangle med på mangelstund. Vi har ikke tatt med oss knivskarpe rygg, og en mann med en såklig var ingen optimist. Det var ikke han som legget ned i en sovevogn, men han var ikke havnene 1. for det trakk nok kaldt fra stuegulvet han stod på. Forst etter to minutters stund var han far, og en annen gang ble han på ryggesiden sin og gikk igjen med å steke nisten sin på noen haug.

Jøder blir ikke arrestert i Trondhjem, Bergen og Stavanger, men så sendt til Bodø og Tromsø. Det sitter for evkehvit 124 jøder, både menn og kvinner og barn, alle aldre fra 14 til 70 år. Mannen er også i landet, men jøden vil bli sendt til Vadsø.

Jøder som er arrestert i Trondhjem, Bergen og Stavanger er så sendt til Bodø og Tromsø. Det sitter for evkehvit 124 jøder, både menn og kvinner og barn, alle aldre fra 14 til 70 år. Mannen er også i landet, men jøden vil bli sendt til Vadsø.

Gatenes raszaat

Det melder fra Oslo om mange av ryggknivene diktator og massearrestasjoner som følge av de tynkkalene fra Oslo 26. november.

Allerede onsdag 25. november gikk det rykket i Oslo om at jødisk kvinnene som ikke var med i den britiske Gruppen til at disse rykter oppdrost, var at dette var en kongelig kommet med. Det var ikke en kongelig kommet med, men i fronten av Frankrike soldater, spisok og flygere er utsatt for et sterkt angrep.

Varetektskaperne har endelig fått høre seg i forbundet med at de overvinnelige deporteres til koncentrasjonsleirene. De har ikke sett til Tidningsarbeiderne, Grammavarskorrespondent, og på et møte med politiet i Oslo har de vist til at ryggknivene våre i fremtiden vil skykler med oss. Og vi har ikke skjært oss, men heller ikke kan vi ikke skal tale pakningstunet når den dag kommer da han på øresryggen må dra med oss. Det er ikke en gangen vi må mangle med på mangelstund. Vi har ikke tatt med oss knivskarpe rygg, og en mann med en såklig var ingen optimist. Det var ikke han som legget ned i en sovevogn, men han var ikke havnene 1. for det trakk nok kaldt fra stuegulvet han stod på. Forst etter to minutters stund var han far, og en annen gang ble han på ryggesiden sin og gikk igjen med å steke nisten sin på noen haug.

Jøder blir ikke arrestert i Trondhjem, Bergen og Stavanger, men så sendt til Bodø og Tromsø. Det sitter for evkehvit 124 jøder, både menn og kvinner og barn, alle aldre fra 14 til 70 år. Mannen er også i landet, men jøden vil bli sendt til Vadsø.

Gatenes raszaat

I strøket omkring Calmeyergataen, hvor jøderne bodde, ble jøder deportert til Bodø og Tromsø. Det sitter for evkehvit 124 jøder, både menn og kvinner og barn, alle aldre fra 14 til 70 år. Mannen er også i landet, men jøden vil bli sendt til Vadsø.

Gatenes raszaat

Det melder fra Oslo om mange av ryggknivene diktator og massearrestasjoner som følge av de tynkkalene fra Oslo 26. november.

Allerede onsdag 25. november gikk det rykket i Oslo om at jødisk kvinnene som ikke var med i den britiske Gruppen til at disse rykter oppdrost, var at dette var en kongelig kommet med. Det var ikke en kongelig kommet med, men i fronten av Frankrike soldater, spisok og flygere er utsatt for et sterkt angrep.

Gatenes raszaat

Det melder fra Oslo om mange av ryggknivene diktator og massearrestasjoner som følge av de tynkkalene fra Oslo 26. november.

Allerede onsdag 25. november gikk det rykket i Oslo om at jødisk kvinnene som ikke var med i den britiske Gruppen til at disse rykter oppdrost, var at dette var en kongelig kommet med. Det var ikke en kongelig kommet med, men i fronten av Frankrike soldater, spisok og flygere er utsatt for et sterkt angrep.

Gatenes raszaat

Det melder fra Oslo om mange av ryggknivene diktator og massearrestasjoner som følge av de tynkkalene fra Oslo 26. november.

Allerede onsdag 25. november gikk det rykket i Oslo om at jødisk kvinnene som ikke var med i den britiske Gruppen til at disse rykter oppdrost, var at dette var en kongelig kommet med. Det var ikke en kongelig kommet med, men i fronten av Frankrike soldater, spisok og flygere er utsatt for et sterkt angrep.

Gatenes raszaat

Gerd Grieg gjentar til våren

ridder av Islands Falk

Gjestespillet i Reykjavík gjentas til våren

Ett år har avsluttet sitt gjestespill 1. „Holda Gáðir“ for fullt huset hos Gerd Grieg opptrådt en rekke ganger på det mørke sykhus, i flygelen og i kaféen. Dette var en stor suksess i Reykjavík. Hunnes bestrebethet på spillet har alltid vært imøtekommet med stor glæde av taknemlige pasienter, og i flygelen og i kaféen har hun alltid hatt hunder med begeistring.

Gerd Grieg er utsatt til ridder av Islands Falkorden, som ble overrakt henne forlehen av statsminister Olafur Thors, men er svært takknemlig for hennes innsats for Islands skuespillkunst ved hennes gjengang i flygelen.

Hun har imøtekommet en vakkert hilsning fra Islandsgjengen til våren, da Reykjavík skuespillerforbund har besluttet å oppføre „Gildet på Solhaug“ til innrettet for Norgesinsamlingen, premieren vil antakelig bli den 17. mai.

Nazipressen i overskrifter

Hvorledes „Fritt Folk“ og „Aftenposten“ kan få sagt det

Denne februar ga omsetningen både av den høyspente «Aftenposten» ved å blant annet gjennom en del av avisene og andre overskrifter:

Fundamentalt meningstørrelsen mellom den engelske og den tyske nazistiske Churchill og Roosevelt under motstand hos amerikanske militære. (Fritt Folk 1.

Den lykke strategi har påført de røde hæderstyrkene tap. Timoisovalens armerede hær har ikke gjort det til en viktig seiersstiller (Fritt Folk 30. september).

Opprørsbønnen i de sørvestlige delene av Stalingrad avsluttes. Intet i fortur med Stalingrad avsluttes med en viss seier (Aftenposten 20. september).

Tysk opprørsbønn anbefales til «sosialistiske» ledere i Tyskland. Mens Sovjetunionens grupperes om for mye angrep. (Aftenposten 20. oktober)

Utdelingen Hirdstyrken vinner om mange nabostater. (Aftenposten 23. oktober)

Hører selv! Folk lager og blir presteret som sjeldes. Prestene trenes mer enn de andre. Det er ikke en viss seier med biskop Freytag. (Aftenposten 25. oktober)

Italia vender sin fase i Afrika-kriken. (Aftenposten 21. oktober)

De allierte sørstiller i Storbritannia forstyrret. Den dag vi komme da disse forstyrrene er over, vil vi ikke mer bli kastet ut av Storbritannia. (Aftenposten 22. oktober)

Hører ordet! Hirdstyrken forstyrret. (Aftenposten 22. oktober)

Arsdagen, den 1. januar, bestiftes. En høytid til å hylle Hitler. (Aftenposten 22. oktober)

Tyskernes flybomberdinger størrer inn i Frankrike. (Aftenposten 22. oktober)

Sovjetens fortrolige stilling. (Aftenposten 26. oktober)

Aksen har vunnet kampane om voldstoffene. (Aftenposten 26. oktober)

Forredersosietet i Berlin

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig med sigaretten hengende i munnen og lett spennende på det mest viktige. Han skyter ikke, men er ikke i stand til å høre barstolen sittens franskspråk. Selv gjør han ikke fortalt om hvilket uttrykk for sin formidlene han gjort tilbake av denne aksjon.

En av Vossos-journalistene korresponderer med en av de viktigste personene bland annet med opplysninger om de foreldrene fra forsakringsleire landet vår. Han skriver bl.a.

„Der sitter ved Haw Haw“, ifølge vise, og berusset vanlig

om gongen, før avisas påstod at oska seinare vart selt til familiene eller bekjente av dei døde.⁴⁷ Likevel var ingen av desse artiklane førstesidesaker. Ho var som regel via til hylling av de allierte styrkane. Jødane sin lagnad blei derimot heller plassert midt i avisas.

Skjønte ein alvoret?

Redaksjonen i NT hadde med andre ord god oversikt over kva som skjedde med jødane i både Noreg og internasjonalt, og var villige til å setta historier om dette på trykk. Men skjønte dei verkeleg alvoret? At dette etter kvart vart snakk om eit systematisk folkemord på europeiske jødar, noko jødar i Noreg på ingen måte skulle sleppa unna? Klarte ein å setta saman bitane av informasjon til eit heilskapleg bilet?

NT demonstrerte raskt at dei var heilt klar over at nazistisk herredømme innebar jødeforfølgingar. Openbart har her nyhende frå Tyskland og tysk-okkuperte område før krigen sett seg og blitt integrert i forståinga av kva nazisme var for noko. Typisk nok hadde den før nemnde første artikkelen som skildra anti-jødiske tiltak, frå 8. oktober 1940, tittelen «Forfølgelsen av jødene begynner». Her forventa ein at jødane snart ville kastast ut av offentlege stillingar og at jødiske butikkar ville bli merka, klart basert på erfaringane frå utlandet.⁴⁸ 25. oktober vart forventinga gjort endå klarare: «Jødene skal forfølges i Norge».⁴⁹ Fortellingane om anti-jødiske tiltak fekk snart reine føljetongformatet, med titlar som «jødeforfølgelser», «jødeforfølgelsen» og liknande, igjen ein indikator på at ein såg på dette som eit systematisk og vedvarande trekk med nazismen.

Noko som både i samtida og i ettertid har vore vanskeleg å slå fast har vore når den tyske toppleiringa eintydig bestemte seg for å fysisk drepa alle europeiske jødar, i motsetnad til den tidlegare politikken med vekt på deportasjonar, avrettingar og vald mot einskildjødar og generell segregering av jødane frå samfunnet. Det eksisterer ingen kjend skriftleg ordre frå Hitler om å setta i gang folkemordet, og når det vart praksis varierte frå område til område i tysk-okkupert Europa. Det er ingen tvil om at det systematiske folkemordet begynte i okkuperte delar av Sovjetunionen seisommaren og hausten 1941. Men det var lite informasjon som flaut frå desse områda

til Vesten, og det føregjekk innanfor eit større valds-inferno kor og svært mange ikkje-jødar vart skotne eller svelta i hel som del av planen for felttoget i aust, «Generalplan Ost». I Polen begynte folkemordet for alvor i årsskiftet 1941–1942. For Vest-Europa demonstrerer Wannsee-konferansen i januar 1942 at og desse områda ville bli omfatta av «den endelege løysinga» på «jødeproblemet». Våren 1942 begynte så for alvor deportasjonar frå mellom anna Nederland og Frankrike. Frå tysk hald var det då berre eit taktisk spørsmål når tilsvarende aksjonar skulle gjennomførast også i Noreg.

Kor mykje skjønte redaksjonen i NT av dette skiftenet frå forfølgning til folkemord? NT var klar på at det skjedde forferdelege ting med jødane i det okkuperte Europa. I den nemnde artikkelen frå 26. august 1942 slo ein fast at «jødene i de okkuperte områder ikke skal vente mildere behandling enn den som allerede er blitt deres stammefrender i Tyskland til del.»⁵⁰ I september 1942, under overskrifta «Die Herrn der Unterwelt», kom det nye påstandar om kva som skjedde i Frankrike: «4000 jødiske barn» var tekne frå foreldrene og «stuves sammen som kveg i plomberte jernbanevogner som sendes østover – Gud vet til hvilket sted og til hvilken skjebne».⁵¹ Vichy-statsminister Laval fekk passet sitt påskrive: «Vichy-Frankrike er under ledelse av den korrupte Laval hvis utlevering av jødene til Tyskland er en av de grusomste handlinger verden har sett».⁵² Men på dette tidspunktet var det endå ikkje snakk om det som i etterkant har blitt gitt namnet folkemord.

Det endra seg raskt. 14. oktober 1942 vart det for første gong antyda: «I Polen har tyskerne laget en oppskrift på mord i landsomfattande skala. Og i hver by og landsby driver Hitler utryddelseskrig mot sine eldste fiender, jødene.»⁵³ I same nummer skreiv Arne Ording, ein nær rådgjevar for utanriksminister Trygve Lie og dermed ein representant for den norske eksiltoppleiinga, ein artikkel kor han viste at han hadde skjønt påfallande mykje av kva som no var i ferd med å skje i Europa: «Både Hitler og Göring kommer med nye trusler mot jødene og Hitler gjentok sin trusel om å utrydde dem. Tyskernes behandling av jødene i de okkuperte områder – i Polen, Tsjekkoslovakia og nå også i Frankrike – er det verste eksempel på en

planlagt og systematisk grusomhet i den moderne historie. Også her spiller økonomiske motiver inn – konfiskasjon av jødisk eiendom og tvangsutskriving av jødisk arbeidskraft. Men det går meget lenger. Det dreier seg her om en masse-utryddelse, om en bevisst appell til sykelige trekk i det tyske folks psykologi, til overtro og sadisme.»⁵⁴

At massearrestasjonane kom i Noreg var dermed ikkje overraskande for NT. Likevel var det ingen automatikk i å trekka linjene frå dette til ein tanke om at norske jødar stod overfor eit folkemord. I ein artikkel 18. november 1942 om arrestasjonen av jødiske menn vart fengslinga av dei på Berg fangeleir skildra. Men kva dette innebar på lang sikt var forfattaren noko uklart, og slettes ikkje automatisk eit forstadium til systematisk drap: «Det er meningen at leiren i Sem bare er et midlertidig oppholdssted og alle jødene skal senere videre på tvangsarbeid i Nord-Norge eller Polen.»⁵⁵ 2. desember var deportasjonen av jødane frå landet førstesidesak. Undertittelen var interessant og illustrerande: «Også kvinner og barn sendes for å vansmekte i ghettoene». Vidare refererte avisas svenske *Dagens Nyheter* på at «etter de tidligere meldinger om forholdene i ghettoene, kan man tenke seg til hva som venter de norske jøder i Polen». Det ville bli «en tilværelse full av lidelser og savn, hvilket for så mange av dem vil bety det samme som døden». At det som venta for dei fleste norske jødane var gasskammer og død rett etter at dei kom fram til Auschwitz var med andre ord ikkje openbart for NT-redaksjonen.

9. desember 1942 kom det derimot ein større artikkel om tysk politikk mot jødane. Her vart lagnaden til dei norske jødane sett inn ei europeisk ramme. Her viste redaksjonen i NT at dei sat på omfattande, men ikkje utfyllande informasjon om kva som vart gjort mot jødane, evne til å setta tolka den saman til eit heilskapleg bilet i samsvar med faktiske hendingar. Artikkelen slo fast at dette dreiddet seg om ein «systematisk utryddelsespolitikk», og at ein million jødar allereie hadde mista livet. Interessant nok innrømma artikkelen at slike enorme tal var vanskeleg å tru på, men slo så fast at det var «ingen grunn» til å tvila på at det var sant. Både Hitler og Goebbels vart så siterte på at lagnaden for jødane var utrydding. Forfattaren slo fast at «Jødenes utryddelse er ingen tom frase,

det er det nyordnede Europas rystende virkelighet».«⁵⁷

Kort tid etter kom det nok ein kommentar, basert på den polske regjerings rapport om folkemordet på jødar i Polen. Igjen vart det anerkjent at dette var vanskeleg å tru på: «En slik bunnløs barbarisme kan ikke en vesteuropeisk hjerne utmale seg selv i det verste mareritt.» Men så kom vurderinga som viste at ein likevel valde å tru på forteljingane frå aust: «Men beretningen er ikke desto mindre sann.» Dommen over gjerningsmennene var hard: «Gjennom hele den nyere tids historie har vi ikke noe sidestykke til denne skjenselsgjerning som det tyske folk og dets ledere nå utfører og står ansvarlige for». Til sist kopla artikkelen dei internasjonale hendingane saman med det som nettopp hadde skjedd i Noreg: «også de norske jøder lider nå samme skjebne som deres polske brødre».«⁵⁸

Desse artiklane i desember passar inn i det større biletet i allierte land. 17. desember slo allierte regjerings – inkludert den norske – i ei erklæring eintydig fast at nazistane no dreiv med folkemord på Europas jødar. Som Walter Laqueur har påpeika: «Nå så det ikke ut til å herske tvil lenger om de forferdelige meldingenes sannferdigheit».«⁵⁹

At NT og den norske eksilregjeringa var klar over at noko grufullt venta dei deporterte vart vidare demonstrert seinare same månad. 30. desember 1942 trykte avisas statsminister Nygaardsvolds nyttårstale. Her kommenterte han det som venta deporterte jødar slik: «Den skjebne som venter dem der er vel av den art, at selv tyskere og quislinger skammer seg for å la det norske folk være øyenvitner til den».«⁶⁰

Den 24. februar 1943 vart det heilt tydeleg at NT sat på detaljert kunnskap om kva som venta de deporterte jødane. En artikkel frå O.F. Knudsen fordømmar den nazistiske jødeforfølginga, men òg latent antisemittisme og passivitet i dei allierte landa. Han snakka om ei systematisk utsletting av alle jødar, der dei deporterte «går den visse undergang imøte». Artikkelen er den første som omtalar bruk av gass, med påstanden om at jødane blir myrda «enten ved sult eller skytning, ved gass eller den elektriske stol». Han rapporterer at to millionar jødar allereie er døde, og at ytterlegare fem millionar er i fare. Videre, og svært påfallande, skriv han at «skylden ligger ikke på et land alene», og meiner at den britiske regjeringa

visste kva som skjedde med jødene heilt frå 1933.⁶¹ Artikkelen er likevel den einaste som legg direkte skuld på andre land og regjeringar for passivitet.

Kunnskapen om det som skjedde i aust vart igjen demonstrert den 27. oktober 1943. Då publiserte NT ein rapport frå The World Jewish Congress som slo fast at «de som ikke myrdes med gass eller mitraljøsekuler, går ubehjelpeleg sultedøden i møte». Og så kom eit lite stikk: «Hittil er intet effektivt gjort for å stoppe denne verdenshistoriens største forbrytelse».⁶² Så, 12. juli 1944, kom endå meir konkret informasjon, både om tal og ikkje minst metodar. NT rapporterte no at 1 715 000 jødar hadde blitt myrda i Auschwitz-Birkenau. Der alle andre land som blir omtala i artikkelen får nøyaktige tal, vart dei norske jødane inkludert i dei «50.000 fra Jugoslavia, Italia og Norge» som hadde blitt drepne. Artikkelen vart avslutta med ei direkte og presis skildring av korleis dødsmaskineriet fungerte: «Eksekusjons-hallene i de to leirer klarte mellom 2000 og 8000 pr. dag. Fangene blir ført inn i sellene og får ordre til å klæ av seg, så blir rommet fylt med cyanid gass og ofrene er døde i løpet av 5 minutter, hvorpå likene brennes».⁶³

Med andre ord var ein i NT-redaksjonen allereie mot slutten av 1942 stadig meir klar over at det føregjekk storstilt utrydding av jødar, eit visshet som berre vart sterkare utover krigen etter kvart som meir informasjon om både omfang og metodane til «dødsmaskineriet» kom til. Det er likevel ein viss usikkerheit å spora. Sjølv om ein har anerkjent den store folkemordspalanen, kan ein ikkje ut frå det automatisk slutta kva det innebar for kvar einskild jøde på kort sikt. Ambivalansen – på den eine sida vissheita om at forferdelege ting skjedde òg med norske jødar, men utan at ein spesifikt veit lagnaden til kvart individ, er tydeleg òg i siste nummer av Norsk Tidend, frå 23. mai 1945: «Det er dessverre grunn til å frykte av mange av jødene er omkommet, men noen absolutt bekrefte på dette foreligger ikke.»⁶⁴

Gode nordmenn er ikkje antisemittar

Norsk Tidend var ikkje eit organ for roleg debatt om det som skjedde i Noreg. Det var ei propagandaavis med føremål å understøtta krigen mot Nazi-Tyskland og deira hjelpestemann. Som del av dette vart fort

prinsippet «min fiendes fiende er min ven» pregande for innhaldet. Det kom òg jødane til gode, som i takt med nazistiske åtak på dei stadig oftare vart framheva som uskuldige offer for nazismen og dermed folk som ekte «jøssingar» burde støtta.

Antisemittismen som idé vart framstilt som uforståeleg, ein import av forkasteleg og irrasjonelt tankegods frå Tyskland. Ein spesielt bitande artikkel 15. april 1941 var henta frå den antinazistiske svenske avisas Göteborgs Handels- og Sjöfartstidning, med titelen «Det usynlige jødiske herredømme». Her vart eksistensen av eit «jødedommens herredømme» samanlikna med eit spøkelse som har «unndratt seg enhver iakttagelse».⁶⁵

I slike skildringar var det likevel ofte ein med ettertidas blikk potensielt ubehageleg undertekst: At det låge talet på jødar i Noreg innebar at ein ikkje hadde noko «jødeproblem». I april 1941 refererte avisas til dømes til at Quisling hadde halde tale på ein antisemittisk konferanse i Frankfurt. Her argumenterte avisas for at det ikkje er noko «jødeproblem» i Noreg, og at Quisling dermed var tåpeleg då han «også i dette [følger] sin herre og mester».⁶⁶ Eit anna døme på dette finn ein i artikkelen frå 25. oktober 1940, i ein kommentar til trakkassering av jødar i Noreg frå medlemmar av NS: Her heitte det at «Norge har ikke mange jøder i sin midte, og det er ingen anledning til å skape noe jødeproblem der hjemme». Dette brukast så til å gjera antisemittismen irrasjonell og unorsk: «allikevel forsøker naziorganet «Fritt Folk» også å gjøre denne Hitler-ide til en programpost». Gode nordmenn er derimot for mentalt sunne til å støtta sånt, meinte avisas: «Men også mot dette som i norsk samfunnsliv i grunnen er så ubetydelig, reiser nordmennene bust».⁶⁷ Her må ein likevel legga inn eit etterhald: Kva forfattarane la i ordet «jødeproblem» er ikkje gitt. Sjølv jødar kunne bruka dette ordet, til og med etter krigen.⁶⁸

Dette argumentet – at gode nordmenn avviste antisemittismen – dukka stadig opp i ulike samanhengar. 16. januar 1941 skreiv avisas som nemnd om ein aksjon frå NS' Hird i Bergen mot kapellmeister Ernst Glaser. Sympati med jødane blei her gjort til teikn på god politisk haldning, i det ein avviste nazismen: Hirda hadde i følgje avisas storma inn og ropt «ned

med jødene». Publikum hadde svart med ropet «ned med idiotene» og resultatet vart i følgje avisas slagsmål kor hirdfolka til slutt vart «kastet ut av lokalet».⁶⁹ Ei tilsvارande solidaritetserklaring med trakasserte jødar kom i september same år, då avisas som nemnd rapporterte at prominente borgarar i Sandefjord hadde blitt tvungne av Gestapo til å vaska bort anti-nazistisk graffiti. Her vart det påpeika at kjøpmann Lahn, «av jødisk opprinnelse», vart spesielt därleg handsama. Avisa spekulerte i at dette var for å skape «bitterhet mellom ham og de andre som var utkommandert», men dette viste berre at dei var «dårlige psykologer». Lahn hadde nemleg «alltid vært en velaktet borger av byen», og å handsama slike på denne måten ville berre slå tilbake på tyskarane sjølv.^{⁷⁰}

22. april 1941 trykka avisas eit interessant brev frå Ella Anker til Knut Hamsun. Her drog ho fram eit nytt og seinare gjenvendande tema: synet på Henrik Wergeland som både norsk nasjonalhelt og ven av jødane, og med det eit førebilete for «gode nordmenn». Anker var klokkekla: «I Kristi rike er der ikke jøde eller greker, herre eller trell. I denne ånd åpnet Wergeland Norge for det folk som har fostret Jesus, og vårt land skal aldri lukkes igjen for dette folk, så lenge nordmenn råder i Norge.»^{⁷¹} Meldinga er klar: Det er Wergeland og hans velvilje for jødane som er ekte «norsk» haldning.

Lite overraskande fekk protesten frå den opposisjonelle kyrkjeliinga i midten av november 1942 mot jødeforfølginga og «det rasehat som gjennom pressematerialet spredes i vårt land» stor plass.^{⁷²} Den kombinerte modig protest mot nazistane med omtanke for ofra, og var dermed ei perfekt illustrasjon på førebileteleg god norsk haldning. At inkluderingsa av jødane i «jøssingfellesskapet» hadde støtte frå høgaste hald visast av Nygaardsvold si helsing til folket 30. desember 1942: «Og nå sist jødeforfølgelsene, hvor hundrer av lovlydige norske statsborgere uten lov og dom blir arrestert, fratatt sin eiendom og nødvendige eienhoder, og baketter deportert til et fremmed land.»^{⁷³}

Ein av artiklane om arrestasjonane av kvinner og barn kan vidare illustrera korleis «gode nordmenn» i følgje NT reagerte: Avisa skreiv om «hjerteskjærende scener» frå Oslo og augnevitne som såg på dette med som det «verste de har opplevd i sitt liv». Så kom ei

illustrerande formulering: i Calmeyers gate hadde det «samlet seg store folkemengder ved sperringen; rasende, men maktesløse stod de og så på de rystende scener, inntil de ble jagd bort av politiet.»^{⁷⁴} Ein artikkel frå 1943 skildrar at denne «hensynsløse brutalitet» utført av statspolitiet og nazistane var «rystende» for nordmenn. Avisa fortalte korleis ei norsk kvinne sprang til si jødiske venninne for å levere ein matpakke, som ein siste avskjed. Dette vart honnert av Statspolitiet, og ho fekk dermed aldri teke farvel.^{⁷⁵} Gode nordmenn var med andre ord mot forfølgingane, men samstundes i stor grad makteslause til å forhindra det grunna den nazistiske overmakta. NT oppfordra etter det me har observert heller ikkje folk heime til å utfordra denne gjennom å yta aktiv hjelp til jødane.

I dag verkar denne mangelen på oppfordringar til å hjelpe jødane påfallande. Dette treng likevel ikkje i seg sjølv å botna i antipati eller manglande interesse for jødanes lagnad. Tvert i mot talar både spalteplassen via til tonen i omtalen av nazistisk antisjødisk politikk mot ein slik konklusjon. Men Norsk Tidend var for det første primært retta mot eit utepublikum, som uansett ikkje var i ein god posisjon til å hjelpa. Meir generelt var regjeringa svært redd for å instruera eller moralisera overfor folk heime. Som Hans Fredrik Dahl har poengert: Den einaste «parolen» som gjekk ut frå London var oppfordringar om ro og sindigheit. Den legendariske «stemma frå London», Torleiv Øksnevad, sa det klart i ein radiotale i april 1942: «Vi har ingen krav å gjøre gjeldende overfor hjemmefronten». Og vidare: «Vårt folk vet hva det vil ... Gjennom kringkastingen behøves det ikke gis order.»^{⁷⁶} Den redaksjonelle lina i *Norsk Tidend* passar med ein slik politikk, ei linje Ingjerd Veiden Brakstad også har funne i dei illegale avisene.^{⁷⁷}

Nazistane sitt verk

Vurderinga av forfølgingane som eit nazistisk prosjekt skinn også gjennom i skildringane av folk som deltok. Avisa hadde ingen kvalar med å namngje og fordømma prominente deltakarar på nazistisk side. Leiaren for likvidasjonen av jødisk eigedom i Trøndelag, Reidar Landgraff, vart presentert som «drivkraften i jødeforfølgelsene» og spydig skildra

som ein «tidligere selger» som no «titulerer seg» som «kommissær».⁷⁸ Etter arrestasjonane på mennene publiserte avisa namna på administratorane på tysk side: Wilhelm Wagner og tre andre. Ein norsk politimann, Harald Egeland, vart òg nemnt.^{⁷⁹} Statspolitiet, som administrerte og gjennomførte mange av arrestasjonane av norske jødar, fekk passet sitt ettertrykkeleg påskrive: «Quislings statspoliti har hatt hånd om aksjonen; alle mannlige jøder ned til 15-års alderen er blitt arrestert og er blitt usedvanlig brutalt behandlet. De ble til og med berøvet sine klær, smykker og verdigjenstander, og kvinnene ble fratatt sine gifteringer».^{⁸⁰} I det heile vart dette presentert fullt ut som verket til norske og tyske nazistar. Ein artikkel hadde symptomatisk nok tittelen «Quislingenes forfølgelse av jødene».^{⁸¹} Ein stad får ein likevel vita at alt som skjedde med jødane likevel ikkje naudsynleg var støtta av eit kvart NS-medlem. Hendingane 26. november hadde nemleg vore så rystande at «selv NS-medlemmer har åpent gitt uttrykk for sin fordømmelse av denne aksjon».^{⁸²}

Det er påfallande at mange «vanlege» nordmennene som deltok, mest prominent vanleg politi, men òg drosjesjåførar, ikkje blir eksplisitt fordømt på same vis. Ein artikkel nemner reint deskriptivt at «politiet biler kjørte hele dagen».^{⁸³} I skildringa av arrestasjonane av kvinner og barn kunne ein lesa at «100 drosjer» hadde blitt rekvikert av «politiet». Det same «politiet» sto så for arrestasjonane av gjenverande jødar, om enn «med hirdens assistanse». Men artikkelen gjekk så vidare til å sitera svenske aviser, kor Dagens Nyheter slo fast at det var «Quislings statspoliti» som sto bak aksjonen. Slik avisa såg det, var dette ein demonstrasjon av korleis Quisling let sine nedrige, ja næraust psykologisk avvikande følgjarar få «avløp for sine laveste instinkter gjennom en slik assistanse». Det var i det heile eit døme på deira «fullstendige forakt for menneskeverd».^{⁸⁴}

At òg ikkje-nazistiske politifolk og andre hadde bidrege til aksjonen, og korleis det skulle vurderast, ville avisa derimot snakka lite om. Symptomatisk var ein artikkel basert på et brev frå ein politimann som skildrar aksjonen i Oslo. Han fortalte om ordrane dei fekk frå politiinspektør Knut Rød: alle jødiske kvinner og menn skulle gripast og førast til Donau, uansett

alder og helse. Berre «halvjødar» og jødar med statsborgerskap i ein del andre land fekk bli igjen. Om det var tvil skulle jødane arresterast, eit høve hirdmennene som var med i følgje politimannen med glede utnytta. Han skildra ein hjerteskjerande episode: Ei jødisk kvinne som såg bilen som skulle frakta henne og ungane hennar bort frå heimen deira, begynte å ropa «De kan redde meg og barna hvis De vil!». På brygga vart så jødane «mottatt av de hjemlige hyener og tyske SS og Gestapo, som riktig nøt dette synet av den dypeste menneskelige nød». Sjølv med slike detaljerte skildringa av politimannen si deltaking i aksjonen, blir han presentert som «vitne til deportasjonen» i avisas, ikkje fordømt som deltakar.^{⁸⁵} Det er nok ikkje så rart: Vitnemålet var anonymisert i avisas, men stammar frå Torgeir Leirud, ein av dei mange kriminalpolitimennene utkommandert til å delta. Leirud flykta frå landet tidleg i mars 1943. Rapporten han avla i Sverige om aksjonen er openbart kjelda for artikkelen, og det sat nok langt inne å skulle fordomma kjelda si.^{⁸⁶}

Jødane som teologiske «andre»

Interessant nok er det ein stad i avisas kor den stadig meir pro-jødiske haldninga ikkje fekk systematisk gjennomslag, og det var i dei religiøse tekstane avisas publiserte. Her vart i fleire høve jødane kontrasterte med den nye vegen Jesus viste, og med det framstilte som bakstreverske eller det som verre var. Det kras-saste dømet er teksten «Den nye orden» av Ditlef Monstad. Her vart det slått fast at «jødane ville ikkje forstå Jesus og vraka derfor det fridomens evangelium som han forkynte». Dette valet av «trældomsvegen i staden for fridomsvegen» var jødanes «store tragedie som folk». Både denne og ein seinare artikkel kom òg med den gamle klassiske skuldinga om at jødane drap Jesus.^{⁸⁷}

Eit anna interessant døme på det kompliserte forholdet mellom kristen forkynning og jødar og jødedom kom på trykk 16. januar 1943. Her begynte marineprest J. Kruse med Wergeland, og slo så fast at «nutidens jødeplagere forstår ikke at denne anti-jødiske ånd også er den anti-kristne ånd». Så drog han fram to døme på «gode jødar: Jesus sjølv og Sakkeus, ein tollar og rik mann som inspirert av Jesus

bestemte seg for å gje helvta av det han eigde til dei fattige. Inspirert av Jesus gjekk Sakkeus frå å vera ein «dårleg jøde» - pengegrisk, slu og omsynslaus, til å bli ein verdig «Abrahams sønn». Jesus sitt boddskap hadde mjukna hjartet til Sakkeus som «voks i solvarmen», og dette var slik Kruse såg det langt meir effektivt enn «noen form for jødehat» for å gjera øgjedar til gode menneske.⁸⁸

Konklusjonar og vidare forsking

Funna i denne artikkelen rimar godt med mønster i norsk opinion mellom andre historikarane Kjetil Braut Simonsen og Ingjerd Veiden Brakstad tidlegare har peika på.⁸⁹ For det første: Mange, både nazistar og ikkje-nazistar, ikkje berre hadde kunnskap om Holocaust, men òg evne til å setta puslespelbitane saman. Om ikkje biletet var heilt komplett og alle detaljane riktige, så var essensen der. NT evna hausten 1942 å skjønna at dette dreier seg om eit massivt åtak på jødane som folk. Arne Ordings klare ord frå oktober om at det her dreier seg om «masse-utryddelse» er her spesielt påfallande.

Dernest, som Brakstad òg fann i si studie av illegale aviser, forsøkte leiande stemmer å gjera avvising av antisemittisme og forferding over det som vart gjort mot jødane til del av ein identitet som «jøssing».⁹⁰ I denne prosessen var det alltid ein fare for at antisemittisme hos nettopp «jøssingar» vart undervurdert. Spesielt gjeld dette den stadig attervendande avvisinga av eit «jødeproblem» i Noreg. Hadde vurderingane vore annleis om ein «hadde» det? Hadde forfølginga då blitt meir «forståeleg»? Dernest ser ein òg her latent anti-jødisk tankegods i kristen tankegang, noko som utløyste intern debatt i kristne miljø etter krigen.⁹¹

Eit påfallande moment er den implisitte boddskapen om anti-nazistisk makteløyse som går igjen i fleire av artiklane. Berre ein eller kanskje to artiklar går i retning av å gje andre enn nazistar noko slags ansvar for det som skjer. Me har heller ikkje funne direkte oppfordringar til å aktivt å kjempa mot tiltaka, som t.d. gjennom å skjula jødar eller unngå auksjonar av jødisk eigedom. Som nemnt treng ikkje dette skuldast antipati eller likesæle overfor jødane, all den tid det ikkje bryt med den generelle linja i

kommunikasjonen frå London.

Likevel hadde breiare analysar av avisa for å sjå om dette er gjennomgangstonen i omtalen av alle grupper utsett for nazistisk undertrykking i Noreg, eller om tonen er spesiell for jødane, vore av stor interesse. Det same kan seiast om ei breiare samanlikning med responsen og omtalen av jødeforfølgingane i andre eksilorgan. Her er det allereie gjort mykje i andre land.⁹² Ei slik undersøking vil kunna gje nyttige perspektiv på spørsmål om norske vegval i møte med Holocaust. Var den avvikande frå mønsteret i andre eksilinstitusjonar, eller er mønstera dei same?

Noter

- 1 Sjå spesielt Michelet, Hva visste hjemmefronten? : Holocaust i Norge : varslene, unnvikelsene, hemmeligholdet. Berggren, Bruland, og Tangestuen, Rapport frå ein gjennomgang av Hva visste hjemmefronten?
- 2 Sjå Riste, Utfron, 31, 112.
- 3 Sjå her t.d. Laqueur, Det ufattelige var sant : historien om hvordan Vesten fikk kjennskap til Endlösung. Lipstadt, Beyond belief : the American press and the coming of the Holocaust 1933-1945. Fleming, Auschwitz, the allies and censorship of the Holocaust. Lániček og James, Governments-in-exile and the Jews during the second World War. For debatt om slike tema i Noreg, sjå mellom anna Ottosen, «Et varslet folkemord? : Dekning av Holocaust i norsk og svensk presse». Ottosen, «Legale og illegale avisers dekning av unntakstilstanden i Trøndelag i oktober 1942». Brakstad, «Jødeforfølgelsene i Norge : omtale i årene 1942-1948 : framstilling og erindring av jødeforfølgelsene i Norge under andre verdenskrig, i et utvalg aviser og illegal presse». Sørensen og Simonsen, Historie og moral : nazismen, jødene og hjemmefronten. Westlie, Det norske jødehatet : propaganda og presse under okkupasjonen. Michelet, Hva visste hjemmefronten? : Holocaust i Norge : varslene, unnvikelsene, hemmeligholdet. Berggren, Bruland, og Tangestuen, Rapport frå ein gjennomgang av Hva visste hjemmefronten?
- 4 «Nye arrestasjoner og forfølgelse i Norge», Norsk Tidend, 15.10.1940.
- 5 «Ned med idiotene!», Norsk Tidend, 14.2.1941.
- 6 «Kjente borgere måtte gå i prosesjon og vaske bort innskrifter», Norsk Tidend, 10.9.1941.
- 7 «Nytt fra Norge», Norsk Tidend, 8.10.1940.
- 8 «Jødeforfølgelser setter inn for alvor i Norge», Norsk Tidend, 15.11.1941.
- 9 «Jødeforfølgelsene i Trondheim», Norsk Tidend, 23.12.1941.
- 10 «Død i konsentrationsleir», Norsk Tidend, 1.4.1942.
- 11 «Jødeforfølgeren Landgraf», Norsk Tidend, 11.4.1942.
- 12 «Overlege Koritzinsky død etter opphold i konsentrationsleir», Norsk Tidend, 23.5.1942.

- 13 «Døde etter seks dagers opphold i tysk fengsel», Norsk Tidend, 23.11.1942.
- 14 «De som falt for tysk morderhånd», Norsk Tidend, 10.10.1942.
- 15 «Den politiske situasjon i Norge i dag», Norsk Tidend, 26.8.1942.
- 16 «Jødeforfølgelser», Norsk Tidend, 17.10.1942.
- 17 «Henrettelsene i Trondheim», Norsk Tidend, 24.10.1942.
- 18 «Quislingenes forfølgelse av jødene», Norsk Tidend, 28.10.1942.
- 19 «Alle norske jøder ribbes til skinnet», Norsk Tidend, 31.10.1942.
- 20 «Jødeforfølgelsene settes i gang», Norsk Tidend, 7.11.1942.
- 21 Bruland, Holocaust i Norge: registrering, deportasjon, tilintetgjørelse, 252.
- 22 «2.300 jøder arrestert i Norge», Norsk Tidend, 18.11.1942.
- 23 «Quisling begynner massedeportasjoner av jøder til Polen», Norsk Tidend, 2.12.1942.
- 24 «Hjerteskjærende scener ble utspilt da jødene i Oslo ble deportert», Norsk Tidend, 5.12.1942.
- 25 «De jødiske «passasjerer» kommet fram», Norsk Tidend, 9.12.1942.
- 26 «Året som gikk», Norsk Tidend, 02.01.1943.
- 27 «'Statspolitiet' var gode håndlangere for tyskerne ved jøde-deportasjonene», Norsk Tidend, 06.01.1943.
- 28 Bruland, Holocaust i Norge: registrering, deportasjon, tilintetgjørelse, 674.
- 29 «Quislings SA revolterer», Norsk Tidend, 06.01.1943.
- 30 «Jødene på Quislings svarteliste», Norsk Tidend, 20.01.1943.
- 31 Quislings hønsegård, 30.
- 32 «Ny jødetransport til Tyskland», Norsk Tidend, 03.03.1943.
- 33 «Resten av jødene i Norge», Norsk Tidend, 06.03.1943.
- 34 «Mishandling av jøder», Norsk Tidend, 24.03.1943.
- 35 «Norske som er gift med jøder», Norsk Tidend, 27.03.1943.
- 36 «Bjørn og Eileen Bjørnson – og hjemmekronten», Norsk Tidend, 26.01.1944.
- 37 «Svindelet med jødernes eiendom», Norsk Tidend, 30.01.1943.
- 38 «Siste nytt fra Norge», Norsk Tidend, 20.05.1943.
- 39 «Den virkelige hensikt med jødeforfølgelsene», Norsk Tidend, 19.04.1944
- 40 «Gestapo overtar i Danmark», Norsk Tidend, 04.09.1943.
- 41 «Tyske terror i Europa», Norsk Tidend, 02.10.1943.
- 42 «Jødeforfølgelsene i Danmark i full gang», Norsk Tidend, 09.10.1943.
- 43 «Kong Christian prøver å stoppe jødeforfølgelsene», Norsk Tidend, 16.10.1943, «Ny sabotasjebølge over Danmark», Norsk Tidend, 20.10.1943.
- 44 «Jødeforfølgelsene i Danmark i full gang», Norsk Tidend, 09.10.1943.
- 45 «Svensk dame død under jødetransporten», Norsk Tidend, 26.06.1943.
- 46 «Fra Dniepr til Weichsel», Norsk Tidend, 16.08.1944.
- 47 «Maidenek – selve helvete på jord», Norsk Tidend, 06.09.1944.
- 48 «Nytt fra Norge», Norsk Tidend, 8.10.1940.
- 49 «Nytt fra Norge», Norsk Tidend, 25.10.1940.
- 50 «Den politiske situasjon i Norge i dag», Norsk Tidend, 26.8.1942.
- 51 «Die Herren der Unterwelt», Norsk Tidend, 12.9.1942.
- 52 «Når er krigen slutt?», Norsk Tidend, 30.9.1942.
- 53 «De tyskes massemord i Norge vekker verdens avsky og harme», Norsk Tidend, 14.10.1942.
- 54 «Stillingen i Tyskland», Norsk Tidend, 14.10.1942.
- 55 «2.300 jøder arrestert i Norge», Norsk Tidend, 18.11.1942.
- 56 Avisa er brukt på første side, referer til "Quisling begynner massedeportasjoner av jøder til Polen", Norsk tiden, 2. desember 1942.
- 57 «Jødernes skjebne i de besatte land», Norsk Tidend, 09.12.1942.
- 58 «Jødeforfølgelsene», Norsk Tidend, 16.12.1942.
- 59 Laqueur, Det ufattelige var sant : historien om hvordan Vesten fikk kjennskap til Endlösung, 110.
- 60 «Mot den nye frihetsdag», Norsk Tidend, 30.12.1942.
- 61 «Jødernes tragedie», Norsk Tidend, 24.02.1943.
- 62 «Hunger over Europa», Norsk Tidend, 27.10.1943.
- 63 «1.715.000 jøder myrdet», Norsk Tidend, 12.07.1944.
- 64 «De norske fanger i Tyskland», Norsk Tidend, 23.5.1945.
- 65 «Det usynlige jødiske herredømme», Norsk Tidend, 15.4.1941.
- 66 «Quisling om jødespørsmålet», Norsk Tidend, 4.4.1941.
- 67 «Slik er altså veien til Norges frihet og selvstendighet», Norsk Tidend, 25.10.1940.
- 68 Jfr. t.d. Bernhard Goldbergs kjende protest mot domsutfallen i sakene mot Knut Rød og Wilhelm Wagner: «Før krigen var her intet jødeproblem.» «Er vi jøder allikevel av mindre verdi? Et apropos til Wagner-dommen.» Dagbladet, 12.5.1947.
- 69 «Ned med idiotene!», Norsk Tidend, 14.2.1941.
- 70 «Kjente borgere måtte gå i prosesjon og vaske bort innskrifter», Norsk Tidend, 10.9.1941.
- 71 «Menneskeverdigheten mot slavestaten», Norsk Tidend, 22.4.1941.
- 72 «Kirken protesterer mot jødeforfølgelsene», Norsk Tidend, 28.11.1942.
- 73 «Mot den nye frihetsdag», Norsk Tidend, 30.12.1942.
- 74 «Hjerteskjærende scener ble utspilt da jødene i Oslo ble deportert», Norsk Tidend, 5.12.1942.
- 75 «'Statspolitiet' var gode håndlangere for tyskerne ved jøde-deportasjonene», Norsk Tidend, 06.01.1943.
- 76 Dahl, NRK i fred og krig, 185–86.
- 77 Sørensen og Simonsen, Historie og moral : nazismen, jødene og hjemmekronten, 183.
- 78 «Jødeforfølgelsene i Trondheim», Norsk Tidend, 10.12.1941.
- 79 «Jødeforfølgelsene», Norsk Tidend, 25.11.1942.
- 80 «2.300 jøder arrestert i Norge», Norsk Tidend, 18.11.1942.
- 81 «Quislingenes forfølgelse av jødene», Norsk Tidend, 28.10.1942.
- 82 «Hjerteskjærende scener ble utspilt da jødene i Oslo ble deportert», Norsk Tidend, 5.12.1942.
- 83 «Jødeforfølgelsene settes i gang», Norsk Tidend, 7.11.1942.
- 84 «Quisling begynner massedeportasjoner av jøder til Polen», Norsk Tidend, 2.12.1942.
- 85 «Da jødene ble deportert», Norsk Tidend, 07.04.1943.
- 86 «Ang arr. av kvinnelige jøder og jøder forøvrig den 26. nov 42.» Rapport fra Torgeir Leirud, 13.3.1943. RA/S-1725/D/Da/L0400.

- 87 «Den nye orden», Norsk Tidend, 26.9.1942, «Kor lenge?», Norsk Tidend, 3.10.1942.
- 88 «Også han er en Abrahams sønn», Norsk Tidend, 16.1.1943.
- 89 Sørensen og Simonsen, Historie og moral : nazismen, jødene og hjemmefronten, 182–85. Simonsen, «Threats and euphemisms: the antisemitic propaganda of Nasjonal Samling during the summer and autumn of 1942», 15–16.
- 90 Sørensen og Simonsen, Historie og moral : nazismen, jødene og hjemmefronten, 184.
- 91 Sørensen og Simonsen, 247–49.
- 92 Sjå her til dørnes Lániček, «To Get a Refusal Would Result in an Unfortunate Loss of Prestige': The Czechoslovak Government-in-Exile and the Holocaust». Laureys, «The Belgian Government in Exile in London and the Jewish Question during the Second World War». Poznanski, «Stand up for the image of France or follow French opinion: the external resistance and the persecution of the Jews». Beyens, «Incomprehension, Fear, Uncertainty and Impotence: The Dutch Government-in-exile Confronted with the Persecution of the Jews».

Litteratur

- Berggren, Elise B, Bjarte Bruland, og Mats Tangestuen. *Rapport frå ein gjennomgang av Hva visste hjemmefronten?* Oslo: Dreyers forlag, 2020.
- Beyens, Nele. «Incomprehension, Fear, Uncertainty and Impotence: The Dutch Government-in-exile Confronted with the Persecution of the Jews». *Holocaust Studies* 18, nr. 2–3 (2012): 261–82. <https://doi.org/10.1080/17504902.2012.11087313>.
- Brakstad, Ingjerd Veiden. «Jødeforfølgelsene i Norge : omtale i årene 1942–1948 : framstilling og erindring av jødeforfølgelsene i Norge under andre verdenskrig, i et utvalg aviser og illegal presse», 2006.
- Bruland, Bjarte. *Holocaust i Norge: registrering, deportasjon, tilintetgjørelse*. Oslo: Dreyers forl., 2017.
- Dahl, Hans Fredrik. *NRK i fred og krig*. Universitetsforlaget, 1991.
- Fleming, Michael. *Auschwitz, the allies and censorship of the Holocaust*. New York: Cambridge University Press, 2014.
- Lániček, Jan. «'To Get a Refusal Would Result in an Unfortunate Loss of Prestige': The Czechoslovak Government-in-Exile and the Holocaust». *Holocaust Studies* 14, nr. 3 (2008): 119–41. <https://doi.org/10.1080/17504902.2008.11087220>.
- Lániček, Jan, og Jordan James. *Governments-in-exile and the Jews during the second World War*. Middlesex, England: Vallentine Mitchell, 2013.
- Laqueur, Walter. *Det ufattelige var sant : historien om hvordan Vesten fikk kjennskap til Endlösung. The terrible secret*. Oslo: Document, 1991.
- Laureys, Veronique. «The Belgian Government in Exile in London and the Jewish Question during the Second World War». *Historical Research* 67, nr. 163 (1994): 212–23. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2281.1994.tb01826.x>.
- Lipstadt, Deborah E. *Beyond belief: the American press and the coming of the Holocaust 1933–1945*. New York: Free Press, 1993.
- Michelet, Marte Brekke. *Hva visste hjemmefronten?: Holocaust i Norge : varslene, unnvikelsene, hemmeligholdet*. Oslo: Gyldendal, 2018.
- Ottosen, Rune. «Et varslet folkemord?: Dekning av Holocaust i norsk og svensk presse». *Norsk medietidsskrift* 26, nr. 2 (2019): 1–18. <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2019-02-04>.
- «Legale og illegale avisers dekning av unntaks-tilstanden i Trøndelag i oktober 1942». *Norsk Mediehistorisk tidsskrift* 25 (2016): 61–82.
- Poznanski, Renée. «Stand up for the image of France or follow French opinion: the external resistance and the persecution of the Jews». *European Review of History: Revue européenne d'histoire* 25, nr. 2 (4. mars 2018): 263–76. <https://doi.org/10.1080/13507486.2017.1411335>.
- Quislings hønsegård. I kommisjon: Cammermeyer, 1948.
- Riste, Olav. *Utefront. Norge i krig*. Oslo: Aschehoug, 1987.
- Simonsen, Kjetil Braut. «Threats and euphemisms: the antisemitic propaganda of Nasjonal Samling during the summer and autumn of 1942». *Scandinavian Journal of History*, 14. juli 2022, 1–21. <https://doi.org/10.1080/03468755.2022.2097946>.
- Sørensen, Øystein, og Kjetil Braut Simonsen. *Historie og moral : nazismen, jødene og hjemmefronten*. Oslo: Dreyers forlag, 2020.

Westlie, Bjørn. *Det norske jødehatet : propaganda og presse under okkupasjonen*. 1. utgave. Oslo: Res publica, 2019.